

«Ya slыshu my`r!»). 2019. Выпуск # 3. S. 18. **6. Zontova O.V.** Korrekcy`onno-pedagogy`cheskaya pomoshh` detyam после koxlearnoj y`mplantacy`y`. SPb., 2008. 178 s. **7. Logopediya.** Pidruchny`k. Za red. M.K.Sheremet. K.: Slovo, 2019. 676 s. **8. Maksy`menko L., Moskalenko T.** Koxlearna implantaciya // Defektolog. 2011. # 4 (52). s. 6. **9. Moroz B. S.** Korekciyni tehnologiyi u sluxoprotezuvanni ditej / B. S. Moroz, V. P. Ovsyany`k, K. V. Lucz`ko. K.: Naukovo-metody`sne pidpry`yemstvo, 2008. 94 s. **10. Pudov V. Y`., Zontova O. V., Shashukova E. A.** Ocenka rezul`tatov reaby`ly`tacy`y` после // «Ya slыshu my`r!». 2016. Выпуск #5. S. 3. **11. Shmatko N.D.** Osobennosty` organy`zacy`y` korrekcy`onnogo obucheny`ya y`mplanty`rovannykh doskol`ny`kov/ N. D. Shmatko // Defektology`ya. 2012. #3. S.45-51. **12. Shumy`ly`na N.N.** Organy`zacy`ya sluxorechevoj reaby`ly`tacy`y` detej shkol`nogo vozrasta после koxlearnoj y`mplantacy`y` [Электронный ресурс] <http://rudocs.exdat.com/> (01.04.2020). **13. Gisela Szagun** Einflüsse auf den Spracherwerb bei Kindern mit Cochlea Implantat: Implantationsalter, soziale Faktoren und die Sprache der Eltern. // Hörgeschädigte Kinder - erwachsene Hörgeschädigte, 47, (1), 8-36, 2G1G **14. Vischer M.** Sprachentwicklung von Kindern nach Cochlea-Implantation./ Vischer M., M. Oswald, Kompis M., Häusler R. // PAEDIATRICA Vol. 12, No. 3, 2GG1 **15. Audiologische Rehabilitation von CI-Trägern./** Hoth S., Müller-Deile J. (2GG9) // HNO 57: 635-648

Дата відправлення статті 23.02.2020 р.

УДК 376.1-056.042.2

DOI 10.32626/2413-2578.2020-16.254-266

О.Г. Ферт

olga.fert2@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2885-8597>

Г.І. Ворончак

6vzb@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-9322-8367>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Відомості про автора: Ферт Ольга Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка. Львів, Україна. У колі наукових інтересів: навчання дітей з розладами поведінки та емоцій (гіперактивний розлад з дефіцитом

уваги), формування системи комплексної допомоги дітям з порушеннями психічного розвитку, інклюзивна освіта. E-mail: olga.fert2@gmail.com. **Ворончак Галина Іванівна**, магістр спеціальної освіти, голова Золочівського інклюзивно-ресурсного центру, Львівська область. У колі наукових інтересів: практичні засади впровадження інклюзивної форми навчання. E-mail: 6vbz@ukr.net

Contact: Olha G. Fert, Ph.D., Associate Professor, Department of Special Education and Social Work of Educational Faculty at Lviv National Ivan Franko University. Lviv, Ukraine. Academic Interests: education of children with behavioral and emotional disorders (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), the formation of integrated care for children with behavioral disorders, inclusive education. E-mail: olga.fert2@gmail.com. Halina I. Voronchak Master of Special Education, Head of Zolochiv Inclusive Resource Center, Lviv Oblast. In the field of scientific interests: practical principles of inclusive education. E-mail: 6vbz@ukr.net

Відомості про наявність друкованих статей. 1. Fert O. Inclusion of Children with Mental Disabilities as an Educational Problem //FertO/Konińskie Studia Społeczno-Ekonomiczne/ Konin. Poland, 2017,3, nr 4 p. 293-300, DOI[10.30438/ksse.2017.3.4.4]. **2. Ферт О.Г.** Основні закономірності диференційованого підходу до дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі.// Ферт О.Г. / Актуальні питання корекційної освіти. Збірник наукових праць / Кам'янець- Подільський: Медобори-2006. 2017. Вип.10. С.370-379. **3. Ферт О.Г.** Сучасні підходи до проблеми порушень психічного розвитку у дітей // Ферт О.Г. / Науковий часопис (Корекційна педагогіка та спеціальна психологія). НПУ ім. М.П. Драгоманова. Випуск 34. 2017. С.80-85. **4. Ферт О.Г.** Теоретико-практичні засади соціальної адаптації та корекції поведінки дітей з гіперактивністю та дефіцитом уваги // Ферт О.Г. / Науковий часопис (Корекційна педагогіка та спеціальна психологія). НПУ ім. М.П. Драгоманова. Випуск 35. 2017. С.79-84.

Ферт О.Г., Ворончак Г.І. Психологічні особливості міжособистісної взаємодії в інклюзивному середовищі. Однією з умов формування взаємин дітей у колективі інклюзивного класу є позитивне ставлення до спільного навчання вчителів і батьків. Диференціація забезпечує систематизований підхід до навчання різнопланового дитячого колективу та є важливою складовою в плануванні навчального процесу. Метою дослідження є визначення і порівняння потреби у спілкуванні та психологічної атмосфери у класах з традиційним та інклюзивним навчанням. В даному науковому дослідженні було використано наступні діагностичні методики: методика визначення потреби у спілкуванні Ю. Орлова, В. Шкуркіна, Л. Орлової та методика оцінки психологічної

атмосфери в колективі А. Філера. Зібрані дані свідчать про те, що діти інклюзивних класів відчують більш виражену потребу у спілкуванні, але загалом психологічна атмосфера класів з інклюзивним навчанням є більш сприятливою у порівнянні з традиційними класами, з чого можемо зробити висновок про позитивний вплив запровадження інклюзивної форми навчання на психологічну атмосферу в класі.

Ключові слова: диференційований підхід, потреба у спілкуванні, психологічна атмосфера в колективі, класи з інклюзивним навчанням

Ферт О.Г., Ворончак Г.И. Психологические особенности межличностного взаимодействия в инклюзивной среде. Одним из условий формирования взаимоотношений детей в коллективе инклюзивного класса является положительное отношение к совместному обучению со стороны учителей и родителей. Дифференциация обеспечивает систематизированный подход к обучению разнопланового детского коллектива и является важной составляющей при планировании учебного процесса. Цель исследования является определение потребности в общении и психологической атмосферы в классах с традиционным и инклюзивным обучением. В данном исследовании использовались следующие диагностические методики: методика определения потребности в общении Ю. Орлова, В. Шкуркина, Л. Орловой и методика оценки психологической атмосферы в коллективе А. Филера. Собранные данные свидетельствуют о том, что дети инклюзивных классов чувствуют более выраженную потребность в общении, при этом психологическая атмосфера классов с инклюзивным обучением является более благоприятной в сравнении с традиционными классами, из чего следует вывод о положительном влиянии внедрения инклюзивной формы обучения на психологическую атмосферу в классе.

Ключевые слова: дифференцированный подход, потребность в общении, психологическая атмосфера в коллективе, классы с инклюзивным обучением.

Fert O., Voronchak H. Psychological Features of Inter-Personal Interaction in an Inclusive Environment. One of the conditions for the formation of relationships between children in an inclusive class is a positive attitude towards the joint learning of teachers and parents. Differentiation provides a systematic approach to the education of diverse children's teams and is an important component in the planning of the educational process. The purpose of the study is to identify and compare the need for communication and the psychological atmosphere in classes with traditional and inclusive learning. A comparative analysis of the levels of expression of the need for communication in the students of the experimental and control groups showed that a high and above average level of expression of the need for communication is more typical for students of inclusive classes (27.3% and 18.2%, as well as 3% and 1.5 % respectively). As a result of the analysis of the assessment of the

psychological atmosphere of the students in the classroom, it was found that in the classes with inclusive learning of the unfavorable psychological atmosphere is not observed at all, and the atmosphere in the team is assessed by the students as moderately favorable and favorable. Whereas in traditional education classes, 13.6% of students rate the psychological atmosphere in the group as unfavorable.

The data collected indicate that children of inclusive classes have a more need for communication, but, in general, the psychological atmosphere of classes with inclusive education is more favorable than in traditional classes, from which we can conclude that there is a positive impact of the introduction of inclusive education in the class.

Further research requires other psychological features of interpersonal interaction in inclusive education classes, such as the impact on the self-esteem of children in an inclusive environment, factors for productive collaboration with the family of a special child, and so on.

Keywords: differentiated approach, need for communication, psychological atmosphere in the team, classes with inclusive learning.

Постановка проблеми. Формування позитивних взаємин дітей в інклюзивному класі є важливим напрямком роботи педагога. Стосунки учнів інклюзивних класів не формуються спонтанно, для виховання колективу недостатнім є використання традиційних шляхів і методів [1, с. 215-220]. Аналіз літературних джерел та стану практики свідчить, що однією з умов формування взаємин дітей у колективі інклюзивного класу є позитивне ставлення до спільного навчання вчителів і батьків. За результатами дослідження О.Чопік [3] встановлено, що більшість педагогів є недостатньо компетентними у питаннях формування колективу інклюзивного класу.

В освітньому процесі інклюзивного класу поведінкові та соціальні цілі є пріоритетними перед навчальними в структурі індивідуальної програми розвитку дитини з особливими потребами. А тому диференційований підхід до дітей з особливими потребами повинен бути сфокусованим на потребах усіх учнів [4]. Диференційований підхід до різних груп учнів з урахуванням типологічних особливостей їхньої нейродинаміки, розумової працездатності, цілеспрямованості і самостійності у діяльності, її мотивації, вольових якостей проявляється не лише у диференціації програмних вимог засвоєння відповідного навчального матеріалу, але й диференціації корекційних та виховних впливів [2]. Диференціація забезпечує систематизований підхід до навчання різнопланового дитячого колективу та є важливою складовою в плануванні навчального процесу [5]. Диференційований підхід в інклюзивному освітньому процесі базується на наступних переконаннях: учні одного віку відрізняються за їхньою готовністю до навчання, інтересами, навчальними стилями, досвідом, схильностями, життєвими

обставинами, особистим досвідом [1, с.320-324]. Учні інклюзивного класу відрізняються також і індивідуальними психологічними характеристиками, що, безумовно, впливає на формування їх міжособистісних взаємин, спілкування та розуміння один одного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми підготовки вчителів до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного класу висвітлено у дослідженнях В. Бондаря, Л. Гречко, М. Матвеевої, Н. Назарової, В. Синьова, Л. Шипіциної та ін. Вагомого значення для становлення міжособистісних зв'язків учнів інклюзивного класу набуває співпраця вчителя з батьками учнів з особливими потребами (Т. Бутилкіна, С. Єфімова, Т. Ілляшенко, Н. Слободянюк, О. Чеботарьова та ін.).

Метою дослідження є визначення і порівняння потреби у спілкуванні та психологічної атмосфери (згідно суб'єктивної оцінки її сприятливості учнями) у класах з традиційним та інклюзивним навчанням.

Виклад основного матеріалу. Методологія дослідження. В даному науковому дослідженні було використано наступні діагностичні методики:

1. Методика визначення потреби у спілкуванні Ю. Орлова, В. Шкуркіна, Л. Орлової;

2. Методика оцінки психологічної атмосфери в колективі А. Філера.

Вибір методичного інструментарію зумовлений віковими особливостями груп досліджуваних (діти 11-13 років). У цьому віковому діапазоні знаходяться учні 5-7 класів закладів загальної середньої освіти. Діти цієї вікової категорії можуть адекватно зрозуміти зміст інструкції та заповнити форму психометричного тесту. Виконання проєктивної методики, зазвичай, подобається дітям усіх вікових категорій.

Під час заповнення форм психометричних тестів дітьми з особливими освітніми потребами використовувалась допомога асистента вчителя інклюзивного класу.

Загальна характеристика груп досліджуваних

Експериментальна база дослідження:

1. Золочівська ЗОШ І-ІІІ ст. №2 ім. М. Шашкевича (досвід інклюзивного навчання – 4 роки), 7 класи;

2. Золочівська ЗОШ І-ІІІ ст. №4 (досвід інклюзивного навчання – 5 років), 6 класи;

3. Глинянська ЗОШ І-ІІІ ст. (досвід інклюзивного навчання – 4 роки), 5 класи;

4. Вороняцька ЗОШ І-ІІІ ст. (досвід інклюзивного навчання – 6 років),

6 класи.

Групи досліджуваних – це класи закладів загальної середньої освіти міської та сільської місцевості. Загалом дослідженням було охоплено чотири заклади загальної середньої освіти, три з яких - це загальноосвітні школи І-ІІІ ст. міської місцевості та один заклад - загальноосвітня школа І-

III ст. сільської місцевості. У кожному закладі освіти було досліджено учнів у двох паралельних класах: з інклюзивною та традиційною формою навчання.

Характеристика інклюзивних класів з урахуванням нозологій дітей з особливими потребами

В 7 класі за інклюзивною формою навчання навчається учень з порушенням зору. У класі навчається 18 учнів. В 6 класі (6-А кл.) школи у міській місцевості за інклюзивною формою навчання навчається учень з порушеннями опорно-рухового апарату. У класі навчається 14 учнів. В 6 класі (6-В кл.) школи у сільській місцевості за інклюзивною формою навчання навчається учень з розладами спектра аутизму. У класі навчається 18 учнів. В 5 класі за інклюзивною формою навчання навчається учень з порушеннями опорно-рухового апарату. У класі навчається 16 учнів. В кожному інклюзивному класі працює асистент вчителя, організовано проведення корекційно-розвиткових занять, обладнано ресурсну кімнату, в якій передбачено використання необхідних засобів корекції.

Характеристика класів з традиційною формою навчання

В 7 класі з традиційною формою навчання навчається 22 учня.

В 6 класі (6-Б кл.) з традиційною формою навчання навчається 15 учнів.

В 6 класі (6-Г кл.) з традиційною формою навчання навчається 12 учнів.

В 5 класі з традиційною формою навчання навчається 17 учнів.

Дослідницькою роботою охоплено загалом 132 учня, з них:

експериментальна група – 66 учнів інклюзивних класів;

контрольна група – 66 учнів класів з традиційною формою навчання.

Результати дослідження. *Аналіз результатів дослідження ступеня вираженості потреби у спілкуванні в учнів інклюзивних класів (експериментальна група)*

В 6 класі з інклюзивною формою навчання (6-В клас) низький рівень вираженості потреби у спілкуванні є в 5 учнів, рівень нижче середнього – в 7 учнів, середній рівень – в 2 учнів, рівень вище середнього – в 3 учнів, високий рівень – в 1 учня. В 6 класі з інклюзивною формою навчання (6-А клас) низький рівень вираженості потреби у спілкуванні є в 0 учнів, рівень нижче середнього – в 3 учнів, середній рівень – в 7 учнів, рівень вище середнього – в 4 учнів, високий рівень – в 0 учнів. В 5 класі з інклюзивною формою навчання низький рівень вираженості потреби у спілкуванні є в 1 учня, рівень нижче середнього – в 4 учнів, середній рівень – в 6 учнів, рівень вище середнього – в 5 учнів, високий рівень – в 0 учнів. В 7 класі з інклюзивною формою навчання низький рівень вираженості потреби у спілкуванні є в 6 учнів, рівень нижче середнього – в 3 учнів, середній рівень – в 2 учнів, рівень вище середнього – в 6 учнів, високий рівень – в 1 учня. Аналіз результатів ступеня (рівня) вираженості потреби у спілкуванні серед учнів 6 класів з інклюзивним та традиційним навчанням

показав, що в експериментальній та в контрольній групах переважає середній рівень вираженості цієї потреби (див. рис. 1). Проте в класі з інклюзивним навчанням спостерігається також і низький ступінь вираженості потреби у спілкуванні.

Рис.1. Рівень вираженості потреби у спілкуванні в учнів 6 класів

Аналіз результатів дослідження ступеня вираженості потреби у спілкуванні в учнів класів з традиційною формою навчання (контрольна група)

В 6 класі з традиційною формою навчання (6-Г клас) низький рівень вираженості потреби у спілкуванні є в 0 учнів, рівень нижче середнього – в 4 учнів, середній рівень – в 4 учнів, рівень вище середнього – в 4 учнів, високий рівень – в 0 учнів. В 6 класі з традиційною формою навчання (6-Б клас) низький рівень вираженості потреби у спілкуванні є в 0 учнів, рівень нижче середнього – в 2 учнів, середній рівень – в 8 учнів, рівень вище середнього – в 4 учнів, високий рівень – в 1 учня. В 5 класі з традиційною формою навчання низький рівень вираженості потреби у спілкуванні є в 4 учнів, рівень нижче середнього – в 6 учнів, середній рівень – в 3 учнів, рівень вище середнього – в 4 учнів, високий рівень – в 0 учнів. В 7 класі з традиційною формою навчання низький рівень вираженості потреби у спілкуванні є в 6 учнів, рівень нижче середнього – в 8 учнів, середній рівень – в 8 учнів, рівень вище середнього – в 0 учнів, високий рівень – в 0 учнів.

У результаті аналізу рівня вираженості потреби у спілкуванні серед учнів 5 класів встановлено, що і в контрольній, і в експериментальній групах переважає рівень нижче середнього (див. рис.2).

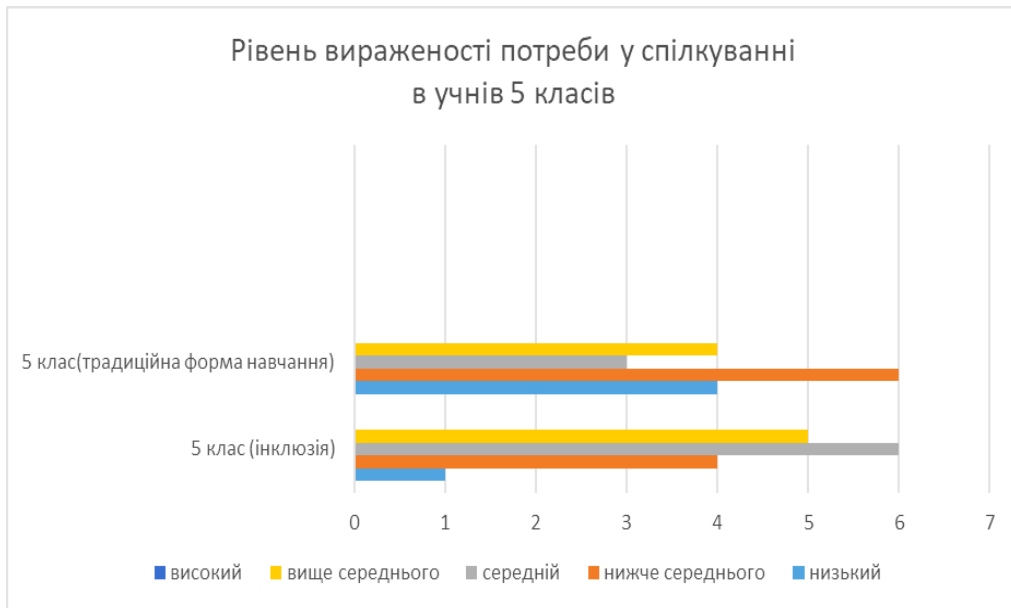

Рис.2. Рівень вираженості потреби у спілкуванні в учнів 5 класів

Аналіз результатів дослідження рівня вираженості потреби у спілкуванні серед учнів 7 класів показав однаково високий рівень в експериментальній та контрольній групах, проте у класі з традиційною формою навчання середній рівень та рівень нижче середнього переважає, у порівнянні з експериментальною групою (див. рис.3).

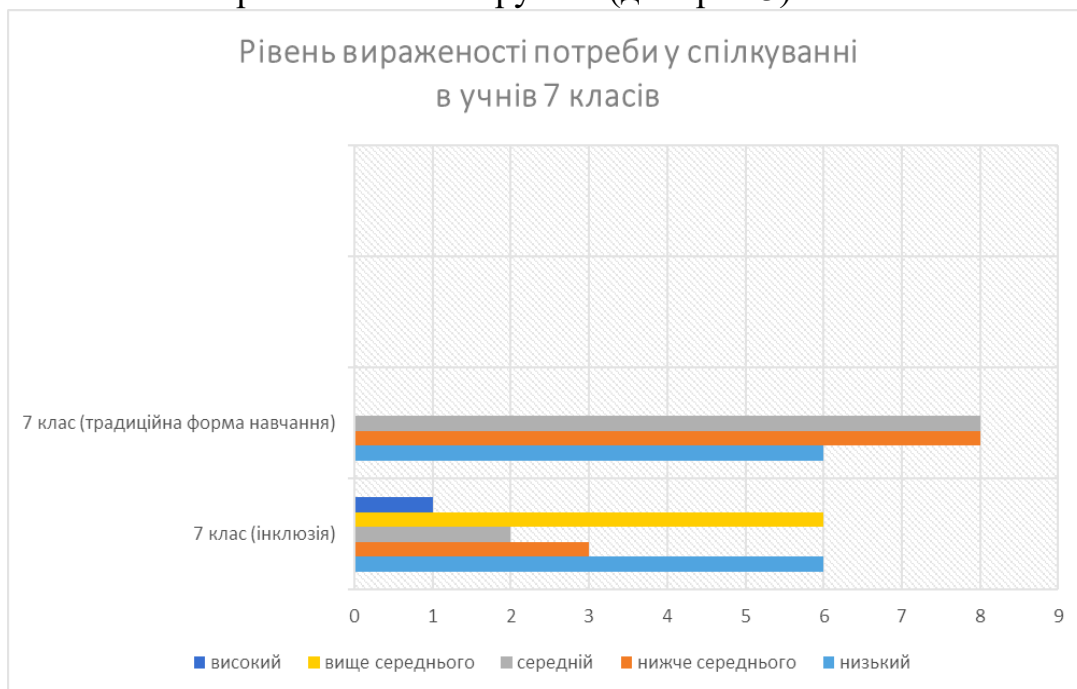

Рис.3. Рівень вираженості потреби у спілкуванні в учнів 7 класів

Аналіз результатів дослідження за методикою «Оцінка психологічної атмосфери в колективі» в класах з інклюзивною формою навчання (експериментальна група)

В 6 класі з інклюзивною формою навчання (6-В клас) несприятлива психологічна атмосфера є на думку 0 учнів, помірно сприятлива – на думку 8 учнів, сприятлива – на думку 10 учнів.

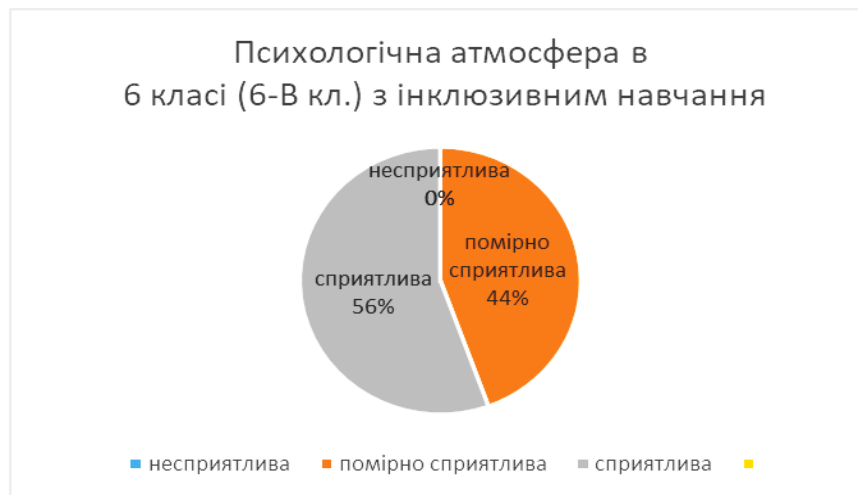

Рис.4. Психологічна атмосфера в 6 класі з інклюзивним навчанням (6-В клас)

В 6 класі з інклюзивною формою навчання (6-А клас) несприятлива психологічна атмосфера є на думку 0 учнів, помірно сприятлива – на думку 10 учнів, сприятлива – на думку 4 учнів.

Рис.5. Психологічна атмосфера в 6 класі з інклюзивним навчанням (6-А клас)

В 5 класі з інклюзивною формою навчання несприятлива психологічна атмосфера є на думку 0 учнів, помірно сприятлива – на думку 11 учнів, сприятлива – на думку 5 учнів.

Рис.6. Психологічна атмосфера в 5 класі з інклюзивним навчанням

В 7 класі з інклюзивною формою навчання несприятлива психологічна атмосфера є на думку 0 учнів, помірно сприятлива – на думку 6 учнів, сприятлива – на думку 12 учнів.

Рис.7. Психологічна атмосфера в 7 класі з інклюзивним навчанням

Аналіз результатів дослідження за методикою «Оцінка психологічної атмосфери в колективі» в класах з традиційною формою навчання (контрольна група)

В 6 класі з традиційною формою навчання (6-Г клас) несприятлива психологічна атмосфера є на думку 0 учнів, помірно сприятлива – на думку 5 учнів, сприятлива – на думку 7 учнів.

Рис.8. Психологічна атмосфера в 6 класі з традиційною формою навчання (6-Г клас)

В 6 класі з традиційною формою навчання (6-Б клас) несприятлива психологічна атмосфера є на думку 2 учнів, помірно сприятлива – на думку 11 учнів, сприятлива – на думку 2 учнів.

Рис.9. Психологічна атмосфера в 6 класі з традиційною формою навчання (6-Б клас)

В 5 класі з традиційною формою навчання несприятлива психологічна атмосфера є на думку 0 учнів, помірно сприятлива – на думку 9 учнів, сприятлива – на думку 8 учнів.

Рис.10. Психологічна атмосфера в 5 класі з традиційною формою навчання

В 7 класі з традиційною формою навчання несприятлива психологічна атмосфера є на думку 7 учнів. Помірно сприятлива – на думку 7 учнів, сприятлива – на думку 8 учнів.

Рис.11. Психологічна атмосфера в 7 класі з традиційною формою навчання

Висновки. Порівняльний аналіз рівнів вираженості потреби у спілкуванні в учнів експериментальної та контрольної груп показав, що високий та вище середнього рівень вираженості потреби у спілкуванні більш характерний для учнів інклюзивних класів (27,3% і 18,2%, а також 3% і 1,5% відповідно).

У результаті аналізу оцінки учнями психологічної атмосфери в класі було встановлено, що у класах з інклюзивним навчанням несприятливої психологічної атмосфери не спостерігається взагалі, а атмосфера в колективі оцінюється учнями як помірно сприятлива та сприятлива. Тоді як у класах з традиційним навчанням 13,6% учнів оцінюють психологічну атмосферу в колективі як несприятливу, а кількість учнів, які вважають, що психологічна атмосфера сприятлива, значно менша, ніж в експериментальній групі.

Зібрані дані свідчать про те, що діти інклюзивних класів відчувають більш виражену потребу у спілкуванні, але загалом психологічна атмосфера класів з інклюзивним навчанням є більш сприятливою у порівнянні з традиційними класами, з чого можемо зробити висновок про позитивний вплив запровадження інклюзивної форми навчання на психологічну атмосферу в класі.

Подальшого дослідження потребують інші психологічні особливості міжособистісної взаємодії в класах з інклюзивним навчанням, такі як вплив на самооцінку дітей в інклюзивному середовищі, чинники продуктивної співпраці з родиною особливої дитини, тощо.

Бібліографія

1. Синьов В.М. (2010) Психолого-педагогічні проблеми дефектології та пенітенціарії. К.: «МП Леся». 2010. 779 с. **2. Островська К.О.** (2015) Психологічні особливості ставлення матерів до їх здорових дітей та дітей з обмеженими можливостями. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Збірник наукових праць.* . № 29. С. 213-219. **3. Чопік О.В.** (2014) До проблеми актуальності стосунків в учнівському колективі інклюзивного класу *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка. Серія соціально-педагогічна / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Кам'янець-Подільський: Аксіома.* Вип. XV. С.431-435. **4. Чопік О.В.** (2013). Дослідження педагогічного впливу на формування колективу учнів інклюзивного класу *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського університету ім. І. Огієнка. Серія соціально-педагогічна / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006.* Вип. XXII: у 2 ч. Ч.2. С.280-287. **5. Шульженко Д.І.** (2004) Дизонтогенетичні аспекти ранньої корекційно-педагогічної роботи в соціально-реабілітаційних центрах. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Збірник наукових праць.* № 1(3) URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/453>

References

1. Syniov V.M. (2010) Psychologo-pedagogichni problemy defektologii ta penitenciarii. [Psychological -Pedagogical Problems of Defect ology and

Penitentiary] K.: «M.P. Lesya». 2010. 779 s. [in Ukrainian] **2. Ostrovska K.O.** (2015) Psychologichni osoblivosti stavlenna materiv do ich zdorovyh ditey ta ditey z obmezhenimy mozhlivostiamy. [Psychological Features of Mothers' Attitude to their Healthy and Disabled Children]. *Naukoviy chasopys NPU im. M.P. Dragomanova. Scientific Journal.* №29. p. 213-219. [in Ukrainian]. **3. Chopik O.** (2014). To the problem of importance of the relationships between students of inclusive classrooms. [Do problem vazhливosti stosunkiv mizh uchnyami inllusivnich klasiv] *Kamyanets- Podilsky National University of I.Ohienko* 15: 431-435 [in Ukrainian]. **4. Chopik O.** (2013) Research of pedagogical influence on the forming of students community in an inclusive classroom. [Doslidzhennya pedagogichnogo vplivu na formuvannya uchnivskoi spilnoti v inclusivnomu klasi] *Kamyanets- Podilsky National University of I.Ohienko* 22: 280-287 [in Ukrainian]. **5. Shulzhenko D.I.** (2004). Disontogenetichni aspekty rannioi korekciyno-pedagogichnoi roboty v social'no-reabilitacyinih centrah. [Dysontogenic Aspects of Early Correctional Pedagogical Work in Social Rehabilitation Centres]. *Relevant Issues of Disabled People Education. Scientific Journal.* №1(3) URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/453> [in Ukrainian].

Авторський внесок: Ферт О.Г. 60%, Ворончак Г.І. 40%
Дата відправлення статті 23.02.2020 р.

УДК 376(477+100):001.82А

DOI 10.32626/2413-2578.2020-16.266-277

К.О. Чупіна

katarinka_chupina@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7479-0365>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ

Відомості про автора. Катерина Чупіна, аспірант кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Умань, Україна. У колі наукових інтересів: соціально-психологічна реабілітація студентської молоді засобами інклюзивного туризму, упровадження інклюзивної освіти в ЗВО. E-mail: katarinka_chupina@ukr.net

Contact: Kateryna Chupina, Postgraduate student of the Department of Psychology, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine. Scientific interests include social and psychological rehabilitation of